

לא

ייעודן של מתנות לאביונים

- א. מגבת פורים לצורכי סעודת פורים
  - ב. בזמן הזה, הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה
  - ג. ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת
  - ד. מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה
- סיכום

א. מגבת פורים לצורכי סעודת פורים

מצוות ימי הפורים הן: "לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים" (אסתר ט, כב). מה מטרת תקנת מתנות לאביונים? בתוספתא מגילה א, ה נאמר:

מגבית פורים לפורים, ומגבית העיר לאותה העיר.

אין מדקדקין במגבית פורים.¹

אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלין אותן, והמותר יפול לכיס של צדקה.²

ר' ליעזר אומר: מגבית פורים אל יעשה ממנו עני רצועה לסנדלו.³

מה היא אותה מגבית פורים? רש"י (בבא מציעא ע"ב) כתב:

מגבת פורים לפורים – מעות שגובין הגבאין מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים. לפורים – כולה יתנוה לעניים דפורים... והמותר – שלא יסיקו לאכול בפורים ימכור ויפול לכיס של צדקה.⁴

התוספתא קבעה שאת הכסף או האוכל שגבו לצרכי מגבית פורים אין לשנות, ורק

1. בפירוש הביטוי "ואין מדקדקין בדבר" יש שתי פרשנויות. לפי הירושלמי מגילה א, ד: "אין מדקדקין במצות פורים אלא כל מי שהוא פושט את ידו ליטול נותנין לו". ראשונים אחרים פירשו, שמכינים כמויות גדולות לצרכי סעודת פורים, ואם ישאר יעבירו מהם לצרכי צדקה אחרים. הדיון הוא בפירוש המילה "הדבר": האם הוא האוכל או הפונים לקבלת המעות.
2. גם מהגמרא במגילה ז ע"א-ע"ב מוכח שדברי מאכל יכולים להיות מתנות לאביונים.
3. תוספתא זו הובאה בירושלמי מגילה א, ד בסדר שונה.
4. כך כתבו ראשונים נוספים: תוס' שם ד"ה ר' אליעזר, וראשונים נוספים בבבא מציעא שם: הרמב"ן, הריטב"א, הר"ן, הראב"ד בשטמ"ק, תוס' הרא"ש, ועוד.

אם נשאר מהם לאחר פורים ניתן להעבירם לצדקה אחרת. האיסור לשנות חל על גבאי הצדקה, ולפי ר' אליעזר גם על העני.

תוספתא זו הובאה בגמ' בבבא מציעא ע"ב, ושם נוסף על דברי ר' אליעזר

(בגמרא בבא מציעא קו ע"ב-קז ע"א הובאה רק תוספת זו):

רבי אליעזר אומר: מגבת פורים לפורים, ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו. אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר, דברי רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר.⁵ ורבן שמעון בן גמליאל מיקל.

התוספות (שם ד"ה ר' אליעזר) כתבו שאין מחלוקת בין התנאים: תנא קמא הצביע על כך שלגבאי אסור לשנות את ייעוד הצדקה לפורים, ולדברי ר' אליעזר לעני אסור לשנות אלא אם כן הייתה התניה מפורשת שהוא רשאי לעשות בכסף לפי הבנתו וצרכיו, כדברי ר' יעקב בשם ר' מאיר. לעומת זאת, רשב"ג מקל וסובר שמותר לשנות. כך הסביר רש"י (בבבא מציעא קז ע"א):

מיקל – אף על גב דמשני, לא סבר דמקפיד איניש מידי דלא חסר בה.

הסיבה שמותר לשנות היא, שהנותנים אינם מקפידים על כך, כי השינוי לא גורם להם למחסור. יש שכתבו שרשב"ג סבר שלעני מותר לשנות (רבנו יהונתן בשטמ"ק בבא מציעא ע"ב), ויש שכתבו שלדעתו גם הגבאי יכול לשנות (ע"פ מהרש"א בבא מציעא שם). התוספות (שם ע"ב ד"ה מגבת) שאלו מדוע אסור לגבאי לשנות את ייעודם של המעות הללו, בעוד שמותר לו לשנות את ייעודה של צדקה רגילה, והשיב: "דדוקא בפורים אמרינן הכא דאין לשנות, ומגבת העיר לאותה העיר נמי דפורים דוקא". על הגבאי לדאוג לכך שיהיו לעני מעות לרכוש צרכי סעודת פורים.

בירושלמי (מגילה א, ד) מופיעה התוספתא הזו מיד לאחר שהגמרא דנה בדברי הברייתא: "קריאת מגילה ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין, סעודת ראש חדש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין". על פי זה יתכן שגם הירושלמי קישר בין מתנות לאביונים וסעודת פורים.

מגבת פורים היא איסוף כספי צדקה למטרה ייעודית – מימון סעודת פורים. יש ערך וחשיבות שכל עני יאכל סעודת פורים. כל השנה יש כמובן מצווה לתת צדקה, אך בפורים יש לצדקה הזו מטרה ייחודית – סעודת פורים.⁶ כך פסק הטור (אורח חיים סימן תרצד):

5. עד כאן מופיע גם בגמ' בבבא מציעא קו ע"ב.

6. גם באשר למשלוח מנות יש הסוברים שייעודן הוא סיפוק צרכי סעודת פורים. כך כתב בתרומת הדשן סי' קיא, אם כי לדברי הרב שלמה אלקבץ (בעל מנות הלוי ומחבר "לכה דודי") המובא בשו"ת חתם סופר סי' קצו, המטרה היא להראות אהבה אחווה שלום ורעות, וכך כתב גם הב"ח אורח

מעות שגבן לחלקם לעניים בפורים, אין רשאי לשנותן לצדקה אחרת, ואין העני רשאי להוציאן לדבר אחר אלא בסעודת פורים.

הראשונים (רש"י, ריטב"א, הטור ועוד) הסוברים שייעוד מתנות לעניים הוא לשם סעודת פורים, נראה שסברו שגם בפורים רצו חכמים להבטיח את השתתפותו של העני בתקנתם לעשות את ימי הפורים ימי משתה, ולהבטיח את האפשרות שכל עני יקיים את סעודת פורים.⁷

אמנם ניתן להסביר את דברי התוספתא אחרת: אכן הכסף הנאסף נועד לצרכי סעודת פורים, אך אין זה אומר שהתקנה המקורית שנזכרה במגילת אסתר, לתת מתנות לאביונים, נועדה לשם מימון סעודת פורים לעניים. זאת על פי דברי ערוך השולחן (אורח חיים סימן תרצד, ה), שהביא את התוספתא והגמרא בבבא מציעא וכתב:

הכי פירושו: דאצלם היו עושים גבייה קודם פורים מבעלי בתים להאכיל בשר לעניים בפורים. ואומר שהגבאי ובני העיר אסורים לשנות לדבר אחר, ואפילו יראה להם שדי להעניים בפחות, וכן גביית עיר זו לא יתנו לאחרת. ואף על פי שרשאים לשנות לפעמים, כמ"ש ביו"ד בסי' רנ"ט, מ"מ בכאן היתה תקנה שלא לשנות כלל. ולוקחין בשר בעד כל המעות, ויאכלו העניים כמה שירצו ואם יוותר מהם יפלו לצדקה. ולר' אליעזר אפילו העני עצמו אסור לשנות, ולא כן להתנא קמא, ואין הלכה כר' אליעזר... ובזמנינו ליכא כלל מגבת פורים.

התוספתא עוסקת במקרה בו ייעדו באופן מיוחד את הכסף של מתנות לאביונים לצרכי סעודת פורים. במקרה זה חלקו התנאים האם מותר לשנות את הייעוד, ואם כן למי מותר לשנות. אך אין ללמוד מכאן שכל גבייה של מתנות לאביונים מצד גבאים או העניים עצמם מיועדים לצורכי הסעודה. ערוך השולחן סיים וכתב: "ובזמנינו ליכא כלל מגבת פורים". אין כוונתו לומר שבזמנו לא קיימו את מצוות מתנות לאביונים, אלא שלא גבו כסף לפני פורים מבעלי בתים על מנת להכין בשר לעניים בפורים. יושם לב גם שבתוספתא המינוח הוא: "מגבת לפורים", בעוד שבמשנה ובתלמודים מופיע המינוח המקובל, כפי שהוא מופיע גם במגילת אסתר: "מתנות לאביונים".

חיים סימן תרצה. אחרונים דנו בהשלכות שונות העולות ממחלוקת זו. ראה: הרב יצחק ליברמן, ימי הפורים, עמ' קמד-קמב; כי שרית עמ' 163-168.

7. דומה לתקנת חכמים שכל עני צריך שיהיה לו ארבע כוסות בליל הסדר, וכן תקנת קמחא דפסחא. ראה במאמרי: "ההסבה בליל הסדר", בספר זה (מאמר יט), ובמאמרי: "בטחון תזונתי", בצדק אחזה פניך, עמ' 165-187.

ב. בזמן הזה, הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה

התלות בין מתנות לאביונים לבין סעודת פורים קשורה גם לשאלת זמן מתן מתנות לאביונים לבני הכפרים המקדימים לקרוא מגילה כבר מי"א באדר. בגמרא במגילה ד ע"ב-ה ע"א נאמר:

אף על פי שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה – גובין בו ביום, ומחלקין בו ביום. אף על פי שאמרו? אדרבה, משום דאמרו הוא! אלא: הואיל ואמרו שכפרים מקדימין ליום הכניסה, גובין בו ביום ומחלקין בו ביום, מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה. אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה.

במקרה בו קראו את המגילה קודם זמנה, מי"א באדר ואילך, ביום בו קראו את המגילה נתנו גם מתנות לאביונים, למרות שמצוות שמחת פורים חלה רק בזמנה, בי"ד או בט"ו באדר.

מאידך, בגמרא במגילה ב ע"א נאמר שלא מקדימים את מקרא מגילה מי"א באדר ואילך אלא קוראים את המגילה בזמנה:

...חכמים אמרו: בזמן הזה, הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. תניא נמי הכי: אמר רבי יהודה: אימתי – בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה – אין קורין אותה אלא בזמנה.

הרי"ף (מגילה דף א ע"ב מדפי הרי"ף) פסק להלכה כאמור בגמרא במגילה ב ע"א, והסביר זאת כך:

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה דדריש זמן זמנם זמניהם, אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. כלומר הואיל ועניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי שיחלק להם מעות פורים, אין קורין אותה אלא בזמנה.

על כך הקשה הרב זרחיה הלוי (המאור הקטן, מגילה דף א ע"ב מדפי הרי"ף)

כתב הרי"ף ז"ל: כלומר הואיל ועניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה. וקשיא לן על הדין פירושא הא דאמרי' לקמן בגמ' (מגילה ד ע"ב) "הואיל ואמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה – גובין בו ביום ומחלקין בו ביום, מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה?"

וראיתי לרב ר' אפרים ז"ל שפירש לפרק זו הקושיא ואמר: בזמן הזה שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות, אי יהבינן להו מתנות בי"א ובי"ב ובי"ג, אזלי ואכלי להו ביומא ההוא, ושמחת פורים אינה נוהגת אלא בזמנה ובטלה לה שמחה. ואי אמרת ליקרו בי"א ולא ליתב להו מידי עד יום י"ד וט"ו, כיון דחזי עניים דקרי מגילה ולא יהבו להו מידי, מיאשי ואזלי להו לדוכתא אחריתי וקא בטלה מצות פורים מהני דקרי בי"א ובי"ב ובי"ג.

לדברי רבנו אפרים, מאחר "שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות", אם היו מחלקים מתנות לאביונים ב"מי הכניסה", בין י"א לי"ג באדר, העניים לא היו ממתינים והיו משתמשים בכסף לצרכים אחרים ודחופים, בעוד שכסף המתנות לאביונים נועד לצרכי סעודת פורים, וכך הייתה מתבטלת מהם שמחת היום. כמו כן, אם היו קוראים את המגילה ב"מי הכניסה" ודוחים את מתן המתנות לאביונים ל"ד או ט"ו באדר, הם היו מתייאשים ועוזבים למקום אחר לבקש את מתנותיהם, ובכך הייתה מתבטלת מצוות מתנות לאביונים מבני הכפרים שהקדימו את קריאתם. לכן קבעו שבמציאות זו יקראו את המגילה רק בזמנה, וכך יחלקו בו ביום את המתנות לאביונים, שישמשו לייעדם. הלכה זו מלמדת גם כן על כך שיש תלות וקשר בין מצוות מתנות לאביונים לבין סעודת פורים.

ג. ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת

לעומת זאת, הרמב"ם לא קשר כלל בין חובת מתנות לאביונים לבין סעודת פורים, ובהל' מגילה ב, יד-יז כתב:

...בני כפרים שקדמו וקראו בשני או בחמישי, אם חלקו מעות לאביונים ביום קריאתן יצאו. אבל השמחה והמשתה אין עושין אותה אלא ביום ארבעה עשר, ואם הקדימו לא יצאו, וסעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא ידי חובתו.

כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות. וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחבירו, שנאמר "ומשלוח מנות איש לרעהו" (אסתר ט, כב), שתי מנות לאיש אחד. וכל המרבה לשלוח לרעים משובח. ואם אין לו, מחליף עם חברו: זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים "ומשלוח מנות איש לרעהו".

וחייב לחלק לעניים ביום הפורים. אין פחות משני עניים. נותן לכל אחד

מתנה אחת, או מעות, או מיני תבשיל, או מיני אוכלין, שנאמר "ומתנות לאביונים", שתי מתנות לשני עניים. ואין מדקדקין במעות פורים, אלא כל הפושט ידו ליטול נותנין לו. ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת. מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו. שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה, שנאמר "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים" (ישעיהו נז, טו).

בהלכות אלו עסק הרמב"ם בשלוש ממצוות פורים – הסעודה-המשתה, משלוח מנות ומתנות לאביונים. סדר ההלכות של הרמב"ם הוא כך: בסוף הלכה י"ד כתב הרמב"ם על הזמן שבו יש לקיים את מצוות השמחה והמשתה, הכוללת גם את סעודת פורים. בתחילת הלכה ט"ו תיאר הרמב"ם את אופיה ותוכנה של סעודת פורים, ובהמשכה עסק בהלכות משלוח מנות. בהלכה ט"ז עסק הרמב"ם בהלכות מתנות לאביונים, ובסופה כתב שלא משנים מעות פורים לצדקה אחרת. בהלכה י"ז קבע הרמב"ם סדרי קדימויות ועדיפויות בין שלושת המצוות הללו: מצוות מתנות לאביונים קודמת ועדיפה על פני מצוות הסעודה ומשלוח המנות.⁸

הרמב"ם לא קשר כלל בין חובת מתן מתנות לאביונים לבין סעודת פורים. אמנם המושג "מתנות לאביונים" הוא רחב, ויכול לכלול גם מתן אוכל, אבל לא מוגדר דווקא כמיועד לסעודת פורים. מהרמב"ם משמע שהוא התייחס למתנות לאביונים כצדקה, שהרי כתב: "ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת", משמע שמעות פורים גם הם צדקה, אלא שאין לשנות אותה. כסף שיועד למתנות לאביונים בפורים, אסור לשנותו למטרה אחרת. על פי זה ניתן לייחס את איסור שינוי ייעוד הכסף לאדם שנותן מתנות לאביונים, או לגבאי הצדקה שאוספים ומחלקים, אך לא לעני עצמו.

כל השנה יש חובה לתת צדקה, אך בפורים היא חלק ממצוות היום. הרמב"ם לא ראה את ייעוד מתן מתנות לאביונים כחלק מהדאגה לכך שהעניים יאכלו סעודת פורים, אלא כחובה עצמאית לתת צדקה דווקא ביום פורים.⁹ מסיבה זו פסק הרמב"ם (הל' מגילה ב, יד) שאם חילקו מעות לעניי הכפרים בין י"א לי"ג באדר, ב"יום הכניסה" בו קראו מגילה, יצאו ידי חובה, על אף שמצוות השמחה היא רק בזמנה. אמנם גם

8. דברי הרמב"ם הללו בעניין סדרי הקדימות והעדיפות תואמים לדבריו בהל' יום טוב ו, יח על העדיפות לשמח עניים מאשר להרבות בסעודת יום טוב. על דבריו כאן בהל' מגילה כתב המגיד משנה: "דברי רבינו ראויין אליו".

9. ראה עוד בעניין זה: הרב יעקב בצלאל ז'ולטי, משנת יעבץ, אורח חיים סי' ז, א; מו"ר הרב אברהם אלקנה שפירא, מנחת אברהם חלק א, עמ' קיט-קכ.

לפי הרמב"ם יש לתת את המתנות לאביונים בזמן מצוות השמחה, ורק בדיעבד אם נתנו בי"א-ל"ג באדר יצאו ידי חובה.

ד. מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה

כאמור, הרמב"ם לא הביא להלכה את פרטי התוספתא בעניין שינוי מעות פורים לצדקה אחרת, אלא כתב באופן כללי שאין משנים מעות פורים לצדקה אחרת. המגיד משנה ציין לסוגיה בבבא מציעא ע"ב, שם הובאה התוספתא, כמקור לדברי הרמב"ם, אך נראה להציע שמקור דבריו הוא בסוגיה אחרת. בגמ' בעבודה זרה יז ע"ב נאמר:

רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה, אלא אם כן ממונה עליו תלמיד חכם כר' חנינא בן תרדיון. הימנוה הוא דהוה מהימן, מיעבד לא עבד. והתניא: "אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים?" מיעבד עבד, כדבעי ליה לא עבד.

לר' חנינא בן תרדיון קרתה תקלה עליה אמר: "מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים". רש"י שם כתב:

ר' חנינא בן תרדיון – גבאי של צדקה הוה.

נתחלפו לי במעות של צדקה – וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים שלא לסעודת פורים, ואני פרעתי משלי [את] של פורים. לישנא אחרינא: מעות שלי לסעודת פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים, ולא חזרתי ליפרע מארנקי של צדקה.

דבריו של ר' חנינא הובאו שוב בהמשך הגמ' (שם יח ע"א), וגם שם פירש רש"י:

מעות של פורים – שהנחתים לסעודת פורים נתחלפו לי וחלקתים לעניים וסבור הייתי שארנקי של צדקה היא ולא נפרעתי מארנקי של צדקה.

גם כאן הדגיש רש"י שהמעות היו מיועדות לסעודת פורים. על כך הקשו שם התוספות:

וקשיא כי לא מצינו בכל התלמוד שמזכיר מעות של סעודת פורים? וגם שפירש רש"י מעות של פורים שהפריש הוא לסעודת פורים שלו וחלקם ולא חזר ליפרע מארנקי של צדקה והזכירו לטובה על כך, וקשה כי זה חסר מן הספר? ושם המצוה שהוא ממה שלא חזר לגבות מארנקי של

צדקה היה לו לומר, וגם ללשון ראשון שפירש מגבת פורים וחלקתי לעניים לצדקה ואני פרעתי משלי של פורים קשה דעיקר מצוה חסר מן הספר?

קושיית התוספות היא שבשום מקום בש"ס לא נזכר שייעודן של מעות פורים הוא לסעודת פורים. דבר כזה צריך להיאמר במפורש. לכן, הם כתבו את הסברו של ר"י למעשיו של ר' חנינא בן תרדיון:

לכך נראה לר"י לפרש: הארנקי הוה ממעות של פורים, והיה סבור שהוא של צדקה, ונזכר שהם של מגבת פורים, ואפילו הכי לא חזר בעצמו וחלקם לעניים אף על פי שידע שלא היה בארנקי של צדקה כלום, מפני שלא היה רוצה לביישם מאחר שקבצם וזימנם להם. לפי זה עיקר המצוה היא בשעת חלוקה. אף על פי שנזכר לא רצה לביישם, וודאי מסברא חזר ופרעם משלו לכיס של פורים.

הכסף אכן נאסף לפורים, והוא חילקם כצדקה רגילה ואחר כך השלים מכיסו את הכסף שנגבה לפורים. משאלתו של ר"י ומתשובתו ניתן להבין שלדעתו המתנות לאביונים הם צדקה ייחודית ליום הפורים שאינה מיועדת דווקא לצרכי סעודת פורים. לפיכך, נראה שהמקור לדברי הרמב"ם: "ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת" הוא בסוגיה זו. דברי הרמב"ם הללו הם יישום הלכתי, הדומה מאד אף בסגנונו, לדברי ר' חנינא בן תרדיון שציין את הטעות שקרתה לו: "מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה". הרמב"ם לא נכנס לפרטי ההלכות כפי שהם בגמ' בבבא מציעא, מפני שרק לגבאי אסור לשנות את הכספים שנאספו לחלוקה לעניים בפורים, אך לעני עצמו בוודאי שמותר לשנות.

גם השולחן ערוך (אורח חיים סי' תרצד) עסק בדיני מתנות לעניים אך לא כתב שייעודן הוא לצרכי סעודת פורים, וזאת בשונה מדברי הטור (שם) שכתב שהן מיועדות לסעודת פורים ועל כן גם לעני אסור לשנות את ייעודן. ניכר שהשו"ע פסק כמו הרמב"ם, שלא קשר כלל בין מתנות לעניים לבין סעודת פורים (את הלכות סעודת פורים כתב השו"ע בסימן הבא).

בנוסף, השולחן ערוך (אורח חיים סי' תרצד, ב) עסק באפשרות לשנות את ייעוד מתנות לעניים בפורים ופסק כדברי הרמב"ם ולא כטור: "אין משנין מעות פורים לצדקה אחרת". כאמור, אופן ניסוחה של הלכה זו מתייחס לגבאי, אך לעני עצמו יהיה מותר לשנות. כך אכן כתב הרמ"א שם: "הגה: ודוקא הגבאים (מרדכי פ"ק דבבא בתרא רמז תצא), אבל העני יכול לעשות בו מה שירצה". אמנם המעיין במרדכי שם יראה שלדבריו גם בני העיר יכולים לשנות את ייעודן של מעות פורים.

נושאי כליו של השולחן ערוך פירשו את דבריו כמי שסבר שייעוד מתנות לאביונים

הוא לצרכי סעודת פורים,¹⁰ אך נראה שהשולחן ערוך הלך בדרכם של הרמב"ם ושל הר"י המובא בתוספות, ולא קשר בין המתנות לאביונים וסעודת פורים. לדברי הרמב"ם, ובעקבותיו השולחן ערוך, ישנה מצווה כללית בכל עת לתת צדקה, אך חכמים קבעו שביום פורים כל אדם יתן מתנות לאביונים, והעני יעשה בכסף כרצונו. מתנות לאביונים לא נועדו להבטיח שום דבר ייחודי הקשור למצוות היום. נראה שגם העניים יעדיפו את האפשרות לעשות בכסף הניתן להם כהבנתם וע"פ צרכיהם – יש עניים שזוכים לקבל סכומי כסף גדולים בפורים, וגם לאחר מימון סעודת פורים, עדיין יישאר להם כסף רב והם יעדיפו להשתמש בו לצרכים אחרים, לשמור כסף למימון ההוצאות הצפויות לקראת חג הפסח, ועוד.¹¹

סיכום

קיימות שתי עמדות בראשונים מה ייעודן של מתנות לאביונים בפורים: האם צרכי סעודת פורים, או צדקה כללית המחוייבת דווקא ביום זה.

ראשונים רבים ובהם רש"י, הריטב"א והטור, סברו שיעוד המתנות לאביונים הוא לצרכי סעודת פורים, ועל כן לא רק שלגבאי אסור לשנות אותן למטרה אחרת אלא גם לעני אסור לעשות כן (אמנם יש סוברים שלעני מותר לשנות). בדרך זו הלכו פוסקים אחרונים גם כן.

הרמב"ם, וכן נראה שר"י (בתוספות במסכת עבודה זרה) והשולחן ערוך, סברו שמתנות לאביונים היא חובת צדקה ייחודית ליום זה, ושכסף שנאסף על ידי גבאי צדקה לפורים אין לשנות לצדקה אחרת – אך משהגיע לידי העני (וכן כסף שהעני אוסף עצמאית) הרי שהוא רשאי להשתמש בכסף לפי צרכיו ורצונו.

10. ראה שם במגן אברהם ובמשנה ברורה. בעקבות זאת גם בספרי אחרונים הלכו בדרך זו וקשרו בין חובת מתנות לאביונים לבין צרכי הסעודה, ועסקו בשאלות הלכתיות רבות הנובעות מכך: מה שוויה של סעודה מבחינה כספית, האם לתת למי שלא בטוחים שיקנה אוכל לצורכי סעודת פורים, האם יוצאים ידי חובה במתן צ'ק ביום פורים מאחר שהבנקים סגורים בפורים ואי אפשר לפדות הצ'ק, או אף כסף מזומן אם החנויות למוצרי מזון סגורות, ועוד. ראה: הרב משה הררי, מקראי קדש – פורים, עמ' קסא-קעג.

11. כיוון שכך יהיה ניתן לתת לעני כל מתנה שהיא, ולא דווקא כסף או אוכל. דברינו אלה הם בשונה מדברי האור שמח על הרמב"ם שם, שכתב שאין יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים בנתינת בגדים "שדוקא מידי דמיכל, כדתניא לוקחים עגלים ומעות של פורים, ומעות חזו למיקני בהו כל מילי". הרמב"ם לא הביא להלכה שאין לו לעני לקנות בכסף זה רצועה למנעלו, וכן לא כתב שיעוד המעות הוא דווקא לשם קניית אוכל.